

ТРАНСКОРДОННА СПІВПРАЦЯ НА ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЯХ: ДОСВІД, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В даній статті проаналізовано досвід транскордонної співпраці Карпатського регіону з країнами Європейського Союзу. Визначено проблеми, що заважають транскордонній співпраці. Обґрунтовано необхідність створення спільних проектів між країнами Карпатського Євро регіону як інструменту транскордонної співпраці. Також запропоновано шляхи подальшого розвитку та визначено перспективи розвитку прикордонних територій.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, Європейський Союз (ЄС), Карпатський Євро регіон (КЄ), прикордонна територія, Асоціація європейських прикордонних регіонів (АЄПР), кордон, національні меншини.

VYNAR N. V.

Ternopil National Economic University

CROSS-BORDER COOPERATION IN THE BORDER AREA EXPERTISE, CHALLENGES AND PROSPECTS

Carpathian region on the border with the EU, and the presence of various ethnic groups contributed to the development trend of cross-border cooperation. Therefore, the use of this tool promotes social and economic development of the territory, improving cross-border infrastructure, environmental protection and tourism development. This article analyzes the experience of cross-border cooperation in the Carpathian region with the European Union. The problems that hinder cross-border cooperation. The necessity of joint projects between the Carpathian Euroregion as a tool for cross-border cooperation. As well as the ways of further development and identified prospects for the development of border areas. Today, cross-border cooperation in the border areas of the Carpathian region requires regulatory and governmental consolidation, greater financial share from the Ukraine, modernization of existing and development of new theoretical approaches in management, which will enable significantly improve the competitiveness of the region and improve the quality of life of local residents, solve transport, information, environmental, etc problems, increase the skills of the local government, through the use of European experience in management.

Keywords: cross-border cooperation, the European Union (EU), Carpathian Euroregion (CE), border area, the Association of European Border Regions (AEBR), border, minorities.

Постановка проблеми

Виникнення конфліктної ситуації на Сході зумовлено, в першу чергу, тим, що населення цього регіону не хотіло і не хоче втілювати європейські цінності. Інша картина спостерігається в Карпатському регіоні. Розміщення даного регіону на кордонах з такими країнами як: Угорщина, Словаччина, Польща та Румунія, а також наявність різноманітних етнічних груп викликало тенденцію розвитку транскордонного співробітництва та в свою чергу збільшення більш тісних контактів між країнами-сусідами, які сприяють розвиткові таких цінностей, як мир, безпека та дотримання прав людини. Тому найоптимальнішим шляхом для вирішення спільних проблем та інтересів прикордонних територій Карпатського регіону та країн Європейського Союзу являється на сьогодні в Україні використання такого євроінтеграційного інструменту, як транскордонне співробітництво.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Питання транскордонного співробітництва прикордонних територій висвітлені в працях таких дослідників як Шолох Ю. [8], Симоненко В., Мрінської О., Кіш Є. [3] та ін. Однак незважаючи на суттєвий інтерес науковців останнім часом до питань транскордонного співробітництва, все ж таки на сьогодні залишається потреба в поглибленому вивченні особливостей організаційно-правового забезпечення транскордонної співпраці прикордонних територій.

Мета статті

Визначення проблем, що заважають транскордонному співробітництву та шляхів розвитку прикордонних територій Карпатського регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження

Сучасний світ останнім часом характеризується інтенсивністю глобалізаційних та інтеграційних процесів. Україна та її території не є винятком і являються частиною цих світових процесів.

Варто відзначити, що необхідно вже вибрати правильний стратегічний курс розвитку регіону, взявши до уваги те, що Карпати є географічним центром Європи, а в природному відношенні – унікальною екологічною системою на заході України, отже при формуванні політики освоєння цього краю необхідно розумно використати його геополітичні переваги і зберегти екологічний феномен території. Майбутня соціально-економічна модель Карпат має бути економічно вигідною для України і екологічно сумісною з природними територіями сусідніх країн. Через Карпатський регіон проходять усі сполучення з країнами Заходу, що робить сприятливі умови інтеграції України [10].

Тому використання країною такого інструменту як транскордонне співробітництво сприяє

соціальному та економічному розвитку самої території, покращенню транскордонної інфраструктури, охорони навколишнього середовища та розвитку туристичної галузі. Транскордонне співробітництво означає будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними общинами або властями, які знаходяться між юрисдикцією двох або декількох Договірних Сторін, та на укладання з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей. Транскордонне співробітництво (далі – ТКС) здійснюється в межах компетенції територіальних общин або властей, визначеної внутрішнім законодавством [10]. В основному транскордонне співробітництво використовують з ціллю вирішення певних соціально-економічних проблем (екологічних, політичних, економічних та ін.), або спільних інтересів, у таких сферах як культура, освіта, наука та ін.

Ще в 50–60-х рр. країни Європи усвідомивши важливість транскордонного співробітництва створили Європейський Союз (ЄС).

Що стосується України, то в ній можна виділити три етапи розвитку транскордонного співробітництва прикордонних територій Карпатського регіону та країн Європейського Союзу:

I етап – 1990–1993 рр. – нейтралізація конфліктів етнічного характеру на постсоціалістичному просторі, побудова довіри між етнічними меншинами та народами.

II етап – 1993–2004 рр. – початок інтеграційних процесів, початок роботи різних неурядових організацій та створення перших міждержавних проєктів.

III етап – 2004 р. і сьогодні – відкритий євроінтеграційний курс України. 2005 року Президент України Віктор Ющенко заявив, що членство в ЄС є стратегічною метою зовнішньої політики України. Деякі європейські політики та політологи вважають 2020 ймовірним роком вступу України до ЄС [11].

З 2004 року завдяки діяльності програми Tacis CBC в Україну надходить значна фінансова підтримка від Європейського союзу, що посприяло покращенню вільному руху осіб, що проживають на прикордонних територіях. Підписано безліч угод про малий прикордонний рух між Україною та Угорщиною, Україною та Словаччиною, Україною та Польщею. Починаючи з 2008 року на території України реалізовується нова програма діяльності ENPI (таблиця 1), що об'єднує у собі програми TACIS та INTERREG.

Таблиця 1

Території країн, що охоплюють транскордонне співробітництво по програмі ЄСП Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна

Країна	Території, що охоплюються
Угорщина	Соболч-Сотмар-Берег месьє, Боршод-Абауй-Земплен медьє (додаткова територія з повною участю)
Словаччина	Кошіцький край, Пряшівський край
Румунія	Марамурешудетул, Сату-Мареюдетул, Сучаваюдетул (додаткова територія з обмеженою участю)
Україна	Закарпатська область, Івано-Франківська область, Чернівецька область (додаткова територія з обмеженою участю)

Дані таблиці: (<http://www.huskroua-cbc.net/ua/eritorja-rogrami>) офіційний сайт спільного Технічного Секретаріату (СТС)

Вся робота в основному побудована на спільних проєктах фінансування. У Карпатському Єврорегіоні, створений Карпатський фонд Україна являється частиною міжнародної мережі Карпатських фондів (ММКФ).

Карпатський фонд надає фінансову та технічну підтримку проєктам, результатами яких є покращення якості життя людей у містах та сільських громадах Карпатського регіону. Карпатський фонд в Україні переважно працює в Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській та Чернівецькій областях.

Основними напрямками діяльності Фонду в Україні є підтримка соціальних послуг, розвиток малого та зеленого туризму, а також розвиток місцевих громад [9]. Але хоча на прикордонних територіях Карпатського регіону між країнами-партнерами здійснюється спільне планування, все ж таки українська сторона, на жаль, виконує свої фінансові зобов'язання лише частково.

На сьогодні транскордонне співробітництво між Україною та країнами Європейського Союзу здійснюється в таких формах, як створення єврорегіонів та відповідних регіональних організацій та асоціацій, програм сусідства та програм прикордонного співробітництва, що відповідно покращує міжрегіональну співпрацю.

Міністрами закордонних справ України, Угорщини та Польщі 14 лютого 1993 році було підписано Декларацію про створення «Карпатського Єврорегіону» (КС), що охоплював прикордонні території п'яти країн, а саме: Польщу, Словаччину, Угорщину, Румунію та Україну. На сьогодні з усіх діючих єврорегіонів країни «Карпатський Єврорегіон» являється найбільшим як за територіальною ознакою, так і за економічною масштабністю. На сьогоднішній день єврорегіон являється чи не одною з основних організаційних форм транскордонного співробітництва з країнами ЄС, але на жаль, йому не надається

особливий статус, його діяльність регулюється відповідно до національного законодавства, а керівні органи цього ж євросереєону виконують тільки координаційні функції.

Транскордонне співробітництво, зокрема у Карпатському регіоні, не є ефективним, якщо не супроводжується координацією територіальних та галузевих програм. Збалансований розвиток прикордонних регіонів стає можливим тільки через розробку спільних програм розвитку та створення передумов для здійснення «дзеркальних» галузевих проєктів. Це зумовлює потребу у виробленні спільного стратегічного документу, який би окреслював спільне бачення пріоритетів розвитку транскордонної території, які і є основою для вироблення операційних програм [7]. Тому такі документи, як Стратегія транскордонного співробітництва «Карпати 2004–2011», Програма розвитку транскордонного співробітництва Закарпатської області на 2011–2015 роки та Стратегія розвитку словацько-українського транскордонного співробітництва до 2020 року» (2013) містять елементи стратегічного програмування транскордонного співробітництва в контексті європейської інтеграції розроблені за європейськими стандартами [1].

Хочеться виділити такі успішні проєкти як «Розвиток Берегівської транскордонної польдерної системи в басейні річки Тиса», «Чиста вода», «Транскордонні можливості розвитку транспортної логістики», «Покращення транскордонного автомобільного руху через будівництво об'їзної дороги навколо м. Берегово», «Програма комплексного протипаводкового захисту в басейні р. Тиса» та ін.

Найбільш успішним проєктом можна вважати швейцарсько-український проєкт розвитку лісів Закарпаття «Forza», ціллю якого є навчання та об'єднання громади для забезпечення сталого розвитку та збереження екосистеми Карпатського регіону.

Яскравим прикладом слугує створений у вересні 2015 року проєкт між с. Угля (Польща) та смт Великий Березний (Україна), де планується здійснювати спільні заходи для покращення екологічного стану та відповідно туристичної привабливості Національного парку «Полонини». Фінансовими партнерами в даному проєкті виступатимуть Норвезький фінансовий Механізм та місцеве управління смт Великих Березних. На сьогодні, як дорікає місцева влада с. Угля, не ведеться єдиної політики щодо охорони та розвитку Національного парку «Полонини». Польські туристи, відвідуючи Національний парк, бажають побачити його і з українського боку. Але відсутність будь-якої інформації, невідповідність екологічним критеріям та відсутність вільного перетину коридору стримує туристичний розвиток як з одного боку, так і з іншого.

Основною проблемою залишається невідповідність повноважень національних урядів між учасниками транскордонної співпраці що заважає на місцевому рівні розвивати спільну співпрацю. Також досить низька зацікавленість Українського уряду у покращенні транскордонної співпраці з країнами ЄС та відставання українського законодавства і не відповідність його європейським критеріям стримують розвиток прикордонних територій.

Основним нормативно-правовим документом, що регулює транскордонне співробітництво в Україні являється Закон України «Про транскордонне співробітництво» [10]. Відповідно до цього закону: Угоди про транскордонне співробітництво можуть передбачати утворення органів транскордонного співробітництва. Статус, функції, повноваження та джерела фінансування органів транскордонного співробітництва визначаються міжнародними договорами України про транскордонне співробітництво, угодами про транскордонне співробітництво, законодавством держав, на території яких вони розміщені, статутами цих органів.

У разі коли угодою про транскордонне співробітництво передбачається розміщення органів транскордонного співробітництва на території України, вони можуть утворюватися як юридичні особи. В окремих випадках їхні функції можуть покладатися на відповідні виконавчі органи місцевого самоврядування та структурні підрозділи місцевих органів виконавчої влади. Орган транскордонного співробітництва виконує завдання, покладені на нього територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади, відповідно до його повноважень та у порядку, передбаченому законодавством України.

З метою сталого та збалансованого розвитку Карпатського регіону та розвитку якісно нової підприємницької культури діють наступні організації: Агенство регіонального розвитку та транскордонного співробітництва «Закарпаття», Управління європейської інтеграції та транскордонного співробітництва, що діють на базі обласних державних адміністрацій, Закарпатський фонд підтримки підприємництва «ТЕС Фонд» та ін. Також створено інформаційно-туристичні центри в Берегові та в Ужгороді, центри транскордонної статистики та соціального опитування, маркетингові центри.

Як бачимо політика прикордонних територій Карпатського регіону повинна охоплювати як правові, організаційно-управлінські, так і фінансові форми впливу на територіальні системи з ціллю покращення транскордонної співпраці з сусідніми країнами.

Висновки

Однозначно можна сказати, що останнім часом спостерігається досить суттєвий інтерес як країн Європейського Союзу, так і України до вирішення спільних проблем через такий інструмент, як транскордонне співробітництво. На сьогодні транскордонне співробітництво на прикордонних територіях

Карпатського регіону потребує нормативно-урядового закріплення та більшої фінансової частки з Української сторони, тому слід розуміти що співпраця прикордонних територій з країнами Європейського Союзу дає можливість значно підвищити конкурентоспроможність регіону, покращити якість життя місцевих жителів, вирішити транспортну, інформаційну, екологічну та ін. проблеми, підвищити кваліфікацію працівників місцевого самоврядування, через використання в управлінні європейського досвіду та ін. Тому сьогодні гостро стоїть необхідність модернізації існуючих та розробки нових теоретичних підходів в управлінні прикордонними територіями на основі відмови від архаїчно-догматичного підходу до забезпечення їх розвитку, шляхом впровадження новаторсько-інноваційної концепції управління на засадах спільного територіального та галузевого програмування. Це може стати теоретичним підґрунтям для розроблення спільної Стратегії розвитку прикордонних територій Карпатського регіону та країн ЄС.

Література

1. Державна програма розвитку транскордонного співробітництва України на 2011–2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.kiev.ua/laws
2. Котенко Г.С. Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції "Індустрія гостинності в країнах Європи". 4–6 грудня 2009 р. – Сімферополь : ВіТроПринт, 2009. – С. 120–123.
3. Кіш Є.Б. Проблеми транскордонного співробітництва України і Євросоюзу / Є.Б. Кіш // Політичний менеджмент. – 2006. – № 5. – С. 131–144.
4. Лізанець М.В. Стратегічне програмування транскордонного співробітництва прикордонних регіонів України / М.В. Лізанець // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – Ужгород, 2015. – Випуск 2(46). – Ст. 71–75.
5. Чопак В. Посібник з транскордонного співробітництва / Чопак В. – Поліграфцентр «Ліра», 2005. – 70 с.
6. Стратегія розвитку словацько-українського транскордонного співробітництва до 2020 року. – Ужгород, 2014. – 87 с.
7. Стратегія транскордонного співробітництва «Карпати 2004–2011». – Ужгород.
8. Шолох Ю.М. Стратегічне планування розвитку транскордонного регіону / Ю.М. Шолох // Регіональна економіка. – 2007. – № 2. – С. 131–138.
9. <http://www.carpathianfoundation.org.ua/>
10. <http://rada.gov.ua>
11. https://uk.wikipedia.org/wiki/Європейський_Союз

Надійшла 07.03.2016; рецензент: д. е. н. Желюк Т. Л.